

OPENING SPEECH
SEPTEMBER 14, 2019
ANN DEMEESTER
JACQUELINE DE JONG: *SPROUTED BEHAVIOR*

Patatatatata.

De contrasten en overeenkomsten tussen de basismaterialen voor deze reeks werken van Jacqueline de Jong, kunnen niet eenvoudiger en sprekender zijn.

Aardappelen en goud.

Beiden kunnen niet door de mens gemaakt worden en daar hoort de gelijkenis dan ook op.

Aardappelen zijn knoestig, letterlijk aards en ondergronds.

Goud is een zuivere stof die bestaat uit 1 soort atomen en is letterlijk des hemels, het wordt gevormd in de sterren.

In de aanloop naar deze tentoonstelling kocht ik het boek *The Canary and The Hammer* van de Britse kunstenaar en fotografe Lisa Barnard. Een fascinerend foto-essay over de getroebleerde geschiedenis van goud en haar relatie met de globale economie. Ik laat de recente discussie over het goud in de 'Gouden Eeuw' hier even buiten beschouwing maar wil er u en de collega's in het museale veld wel op wijzen dat goud niet louter verwijst naar glorie of bloei. Ieder weet – zeker na het lezen van het boek van Barnard - dat het winnen van goud soms goedschiks maar vaker kwaadschiks gaat en bijna altijd gepaard gaat met strijd en afzien, bloed, zweet en tranen, rivaliteit, ellende en vechtpartijen.

Dat en nog veel andere simpele en toch onverwachte inzichten, biedt het boek van Barnard ons. Goud is op het eerste gezicht louter synoniem met exclusiviteit, weelde en luxe. In werkelijkheid is het omnipresent in ons moderne leven maar vaak op een onzichtbare manier. Het mineraal zit verstopt in veel van de hedendaagse technologie die we dagelijks gebruiken. Het is van oudsher een krachtig symbool voor waarde en schoonheid maar ook voor hebzucht, inheligheid en politieke macht. Goud blinkt niet altijd. Goud – blinkend of niet - is alomtegenwoordig in de kunst. Als motief – denken we aan het Gulden Vlies van Jason uit de klassieke mythologie en het Gouden Kalf uit de bijbel - maar ook als materiaal, in het werk van Gustave Klimt, Yves Klein, James Lee Byars maar ook van Maurizio Cattelan, Roni Horn en Jacqueline de Jong.

Vreemd genoeg is de vaak ietwat vieze aardappel evenzeer een leidmotief in de geschiedenis van de kunst, van Permeke en Van Gogh tot Thierry de Cordier en Jacqueline de Jong. Aardappelen spelen ook een prominente visuele rol in het latere cinematografische werk van de zogenaamde 'grootmoeder van de Nouvelle Vague' Agnes Varda. Volgens critici had dit alles te maken met het zoeken naar roots, naar wortels, naar de oorsprong, met verlangen naar een vaderland maar volgens Varda zelf was het puur toeval. Ze zegt hierover in een interview met Ivo Strepenheijden: 'In de tijd dat ik *Les glaneurs et la glaneuse* draaide, viel ik op aardappelen in de vorm van een hart. Omdat hun grafische kwaliteit me boeide, heb ik ze in de film opgenomen. Erna begon ik hartvormige aardappels te cultiveren. Ik zette ze in tal van scènes, een soort van radicale cinema waar ik uren van maakte,...(...) evenwel zonder duidelijk doel.'

Net als Varda, vertelt Jacqueline de Jong ons weinig over het wat en waarom van de aardappelen in haar werk. Het hoe – hoe de Jong omgaat met de aardappel als onderwerp en materiaal - kennen we wel uit de treffende en beeldende beschrijvingen van journalist Xandra Schutte: 'Vijfentwintig jaar geleden pootte De Jong voor het eerst zelf aardappelen in de grond. Ze had een groot huis in het midden van Frankrijk gekocht, zo'n huis dat de Fransen een 'chateau' noemen, met daar omheen een flinke tuin en een moestuin. Aardappelen poten, ondervond ze al snel, is opwindend: je stopt één hele aardappel in de grond en er komen er een heleboel uit.'

De aardappelen uit haar moestuin legde De Jong in kistjes op de lange tafels in de kelder van haar Franse huis. Ze kwam erachter dat ze na een tijdje gaan spruiten en dat er gigantische uitlopers van wel een meter lang uit de knolletjes kunnen groeien. Hoe meer woekering er was, hoe minder aardappel: de bollen droogden in. Ook nadat ze geroid waren, groeiden de aardappelen als het ware verder. Ze vermenigvuldigden zich niet, maar veranderden telkens van vorm. De Jong kreeg oog voor de morfologie van de aardappel en ze zag opeens dat ze ze kon gebruiken gebruiken voor sierraden, collages, installaties.'

Maar wat betekenen deze aardappelen ? Dat moeten of mogen we zelf invullen.

De aardappel is volgens Wikipedia een plant (*Solanum tuberosum*) die ondergronds een energievoorraad in de vorm van zetmeel aanlegt. Een infobrochure van de universiteit van Wageningen geeft aan dat deze eenvoudige knollenplant de wereldgeschiedenis drastisch heeft doen veranderen. De Spanjaarden die Zuid-Amerika koloniseerden en met de Inca's in oorlog kwamen ontdekten deze aardappelplant en namen hem mee naar Europa. De mislukte aardappel-oogst in Ierland veroorzaakte een massale emigratie van Ieren naar Amerika. De historische impact van de aardappel is groot.

Op diverse botanische websites over plantensymboliek valt te lezen dat de aardappel van oudsher een symbool is voor weldaad en welwillendheid. En op tal van websites over dromen en visioenen wordt uitgelegd dat het verschijnen van een aardappel in een droom staat voor iets waarvoor je lange tijd een basis hebt gelegd en dat nu wat oplevert. De knol verwijst naar het begin van (nieuw) leven, nieuwe plannen, een nieuwe start. Nog meer zweverige websites vertellen je nagenoeg het tegenovergestelde: de aardappel staat voor het feit dat je een goede basis in het leven hebt en tevreden bent met wat je hebt.

Aardappelen zijn voor een groot deel van de Randstedelijke Nederlanders niet langer een staple food. Integendeel veel van ons volgen een koolhydraatvrij voedselpatroon en deden brood en pasta maar ook aardappelen in de ban. Toch zijn aardappelen meer dan ooit een symbool van alledaagsheid, van eenvoud en basisbehoeftes. Liefde is aardappelen, aardappelen zijn liefde in de gelijknamige documentaire van Aliona van der Horst over haar familie tijdens de dictatuur van Stalin. Aardappelen zijn gewoon, zijn troost, verwijzen naar de basis. Het is ooit anders geweest.

Tijdens de 16de en 17de eeuw waren er in Europa veel interreligieuze spanningen. Het werk van de duivel Bēelzebub werd overal in terug gezien. Ook de aardappel moest eraan geloven, aangezien er vreemde, suggestief gevormde aardappels uit de grond kwamen tijdens de oogst. Dat de aardappel, na een winter onder de grond te hebben gelegen, zichzelf kon voortplanten en uitgroeien tot een volwaardige plant was ook verdacht en het werk van satanische krachten. Dit werd vergeleken met de doden die begraven waren en weer opstonden. De protestantse gemeenschap gaf aan dat de aardappel niet in de bijbel voorkwam en dus niet van god kwam. De aardappel was des duivels.

Dat zou ik niet durven te beweren maar In mijn beleving staat de aardappel wel voor grilligheid en onvoorspelbaarheid. Die doodgewone aardappel laat zich niet dwingen in een eenduidige en herhaalbare vorm. Hij groeit alle kanten op en alle richtingen uit. Hij weerstaat dwang. De aardappel is ondergronds, gaat ondergronds. De aardappel lijkt in al zijn wilde woekering een symbool voor de ontembare geest a la die van Jacqueline de Jong die zich niet in hokjes of vakjes laat dwingen, die blijft groeien zonder beperking, die telkens weer verandert en vernieuwt – en door... zonder einde, altijd weer een nieuw begin.

Bij Jacqueline worden aardappelen vorm, heel veel vorm, vormgegeven door de kunstenaar maar ook vooral door zichzelf. Sculptures trouvees die Jacqueline fixeert en misschien wel vereeuwigd.

Ik vermoed dat Jacqueline geen grande dame wil worden genoemd en ook geen alchemist maar haar werkwijze met aardappelen heeft iets van een alchemistisch proces in de figuratieve zin : van een alledaagse evidentie een kunstobject met een steeds verder uitdijende keten aan betekenissen maken. Il faut le faire.